

## АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

**КУРДИДИК Назар Іванович - ДВНЗ «Київський Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»**

---

---

*В статті проаналізована діяльність комерційних банків на фондовому ринку України, проведено аналіз поточного стану фондового ринку. На основі проведеного аналізу оцінені перспективи банківської діяльності на фондовому ринку, основні проблеми, з якими стикаються банки на фондовому ринку. Розроблені практичні рекомендації по оптимізації діяльності банків на фондовому ринку.*

*Ключові слова: фондовий ринок, портфель цінних паперів, активи, кредитний портфель, диверсифікація активів, фондова біржа.*

### Постановка проблеми

Для таких банківських систем, як українська, актуальними в процесі їх становлення є пошук та апробація нових ринків, нових видів діяльності. Згідно зі світовими тенденціями банківська діяльність сьогодні не обмежується лише залученням вільних грошових коштів та кредитуванням суб'єктів економіки на різних рівнях, але й у цілях диверсифікації ризиків та розширення продуктового ряду банки постійно нарощують свою діяльність на таких сегментах фінансових ринків, як валютний та фондовий. Для вітчизняних банків діяльність на фондовому ринку може стати перспективним засобом диверсифікації ризиків, джерелом одержання прибутку, розширення клієнтської бази, створення нових продуктів. Проте разом з перспективами, які несе для банків фондовий ринок існує значна доля ризиків, основними

з яких є отримання фінансових збитків, ризики втрати репутації тощо. Проблему дослідження роботи банків на фондовому ринку обрано, виходячи з потреби аналізу перспектив та ризиків, що супроводжують комерційний банк на фондовому ринку, з'ясування ключових перешкод та вироблення шляхів покращення умов функціонування банків на фондовому ринку.

### Аналіз останніх публікацій та досліджень

Дослідженням проблеми діяльності банків на фондовому ринку займаються вітчизняні та іноземні науковці, такі як А. Н. Буренін, С. М. Еш, А. Б. Кондрашин, О. П. Корнійчук, Н. С. Кузнецова, О. М. Мозговий, С. З. Мошенський, А. А. Пересада, Т. В. Майорова, Б. Б. Рубцов, В. В. Рисін, Л. А. Чалдаєва, Дж. Фабозці, Д. Сінкі та інші. Більшість учених, аналізуючи діяльність банків на фондовому ринку, зосереджують увагу на питаннях розробки та вдосконалення законодавчої бази, розробці методів оцінки ризиків діяльності банків на фондовому ринку, проте недостатня увага приділена аналізу поточної діяльності банків на фондовому ринку.

### Мета дослідження

Метою дослідження є пошук та обґрунтування шляхів покращення умов діяльності банків на фондовому ринку.

**Основний матеріал**

У будь – якій країні діяльність банків на фондовому ринку обумовлена такими основними чинниками, як макроекономічною ситуацією, що склалася в країні, рівнем розвитку банківської системи, її стабільністю. Розміщення активів на фондовому ринку банками може переслідувати такі цілі, як диверсифікація активів, диверсифікація джерел одержання прибутку, підтримання ліквідності, нарощен-

аналізувати поточне становище фондового ринку.

На сьогоднішній день в Україні фондовий ринок представлений десятима фондовими біржами: ПАТ «Українська фондова біржа», ПАТ «Східно – Європейська фондова біржа», ПАТ «Фодова біржа «Перспектива»», ПАТ «Українська міжнародна фондова біржа», ПАТ «Українська міжбанківська валютна біржа», ПАТ «Київська міжнародна фондова біржа», ПАТ «Фондова біржа ПФТС», ПАТ «Придніпровська фондова біржа», ПАТ «Фондова біржа «ІННЕКС»», ПАТ «Українська фондова біржа».

Таблиця 1  
Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом 2012 року, та січня – квітня 2013 року(млн.. грн.) [12]

Організатор торгівлі	Обсяги торгівлі за 2012 рік	Обсяги торгівлі за січень – квітень 2013 року
УФБ	434,41	414,11
КМФБ	2127,64	2836,13
ПФТС	89524,23	23799,49
УМВБ	62,63	0,7
ІННЕКС	10,01	9,58
ПФБ	650,27	2297,41
УМФБ	990	265,97
Перспектива	146007,09	83745,66
СЄФБ	356,67	223,96
УБ	2400,52	5324,85
Усього	242563,5	118917,86

З таблиці 1 видно, що сьогодні, незважаючи на значну чисельність фондових бірж, відносно високу ліквідність демонструють лише три фондові біржі: ПАТ «Фодова біржа «Перспектива»», ПАТ «Фондова біржа ПФТС» та ПАТ «Українська фондова біржа».

на клієнтської бази. Аналізуючи діяльність банку на фондовому ринку, важливо про-

На Рис. 1 наведена динаміка основних вітчизняних фондових індексів УХ, та ПФТС, та для порівняння взято дина-

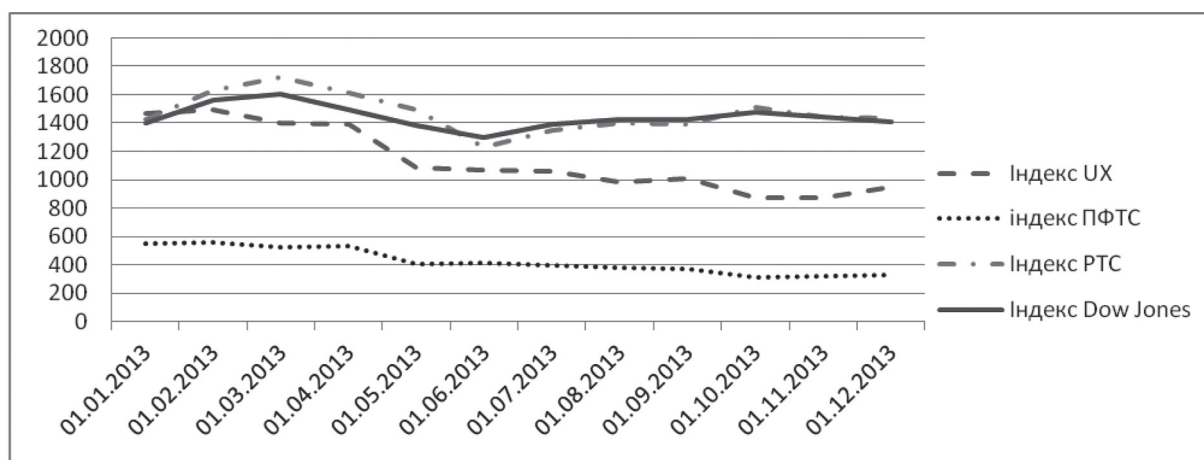


Рис. 1 Динаміка індексів УХта ПФТС за 2012 рік [3]

міку російських індексів РТС та ММВБ. З рисунку видно, що за останній рік значення українських індексів знизились (індекс ПФТС на 16%, індекс UX на 50%), при тому, що динаміка російських фондових індексів значною мірою не змінилась. Враховуючи той факт, що фондові індекси відображають сукупну динаміку вартості найбільш привабливих до інвестування цінних паперів, можна сказати, що вітчизняний фондовий ринок втрачає свою інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність. Раніше згадувалось, що індекси розраховуються таким чином, щоб до індексного кошика входили акції підприємств базових галузей економіки. Відповідно значення індексу показує стан економіки України. З усього вищесказаного можна зробити висновок, що на даний момент як фондовий ринок, так і економіка загалом переживає в Україні спад.

Отже, з вищенаведеного можна сказати, що на сьогоднішній день фоновий ринок знаходиться на стадії розвитку, для нього характерні низькі об'єми інвестованих коштів, низька привабливість інструментів для інвестування.

При аналізі динаміки вартості портфеля цінних паперів банків України за 2002 – 2013 роки виділяються періоди, що демонструють зміну акцентів діяльності банків на фондовому ринку (Рис. 2). Протягом 2002 – 2006 років обсяги вкладів банків у цінні папери постійно зростали невеликими темпами, разом із загальним поступовим зростанням банківської системи в

цілому. В даний період економіка країни загалом та її банківська система зокрема поступово розвивались, проте темпи нарощення були відносно невеликими, що пояснюється відсутністю на той час достатніх об'ємів вільних інвестиційних ресурсів на ринку. З 2006 по 2009 роки обсяги вкладення банками коштів у цінні папери зросли на 283% (у гривневому еквіваленті показники становлять у 2006 році – 14466 млн. грн., а на кінець 2008 – 40610 млн. грн.). Таке активне нарощення пояснюється приходом на вітчизняний ринок іноземних банків. З 2009 по 2010 роки єдиний раз було зафіксовано зменшення обсягів інвестування коштів в цінні папери (40610 млн. грн. у 2009 році, та 39335 млн. грн. у 2010 році), що можна пояснити кризою 2008 року. З 2010 по 2011 роки відбулось різке зростання вкладень у цінні папери до рівня 83559 млн. грн. станом на 01.01.2011 року, що можна пояснити потребою диверсифікації банківських активів. Надалі з 2011 по 2013 роки банки поступово нарощували вкладення до рівня 93972 млн. грн. станом на 1.01.2013 року, що є максимальним показником за весь аналізований період. Переважна висхідна динаміка об'ємів інвестування банками коштів в цінні папери свідчить про важливість та перспективність банківської діяльності на фондовому ринку.

Проте суттєве зростання вкладів в цінні папери не вплинуло значною мірою на їх питому вагу в загальних банківських активах (таблиця 2.1). За 2005 – 2006 роки

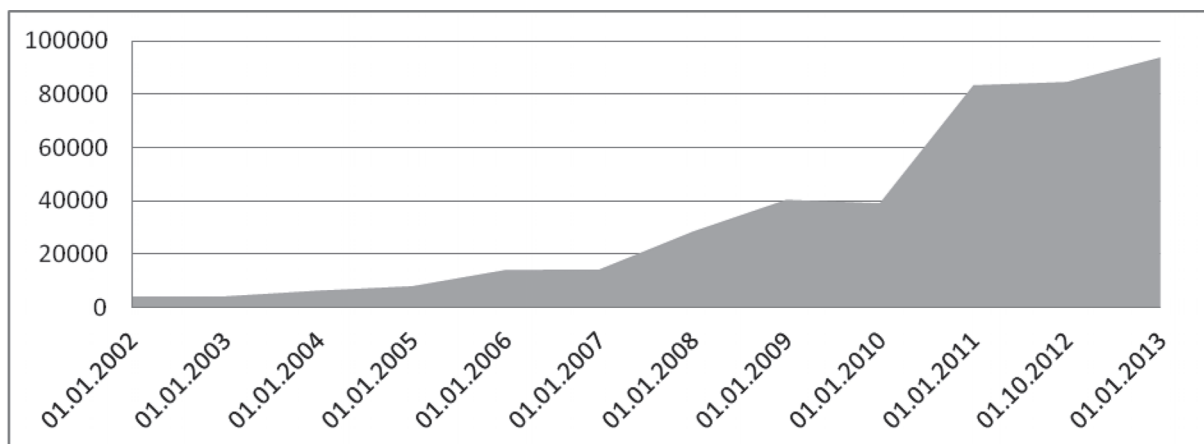


Рис. 2 Вартість портфеля український банків за 2012 – 2012 роки (млн. грн.)

Таблиця 2

Питома вага кредитного портфеля та портфеля цінних паперів у активах банків України за 2004 – 2012 роки

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	1.01.2013
Загальні активи, млн. грн.	141497	223024	353086	619004	973332	1001626	1090248	1117445	1127179
Кредити надані									
млн. грн.	97197	156385	269294	485368	792244	747348	757030	736335	694381
Питома вага, %	68,69	70,12	76,27	78,41	81,4	74,61	69,25	65,89	61,6
Вкладення в цінні папери									
млн. грн.	8157	14338	14466	28693	40610	39335	83559	84779	93972
Питома вага, %	5,76	6,43	4,1	4,63	4,17	3,93	7,66	7,59	8,34

не спостерігалось постійних тенденцій до нарощення питомої ваги кредитного портфеля, чи портфеля цінних паперів. З 2006 по 2009 роки відбулось активне нарощення кредитного портфеля та разом з тим скорочення питомої ваги портфеля цінних паперів (питома вага кредитного портфеля зросла з 70,12% до 81,4%, питома вага портфеля цінних паперів знизилась з 6,43% до 4,17%). Вже у 2007 році спостерігались сигнали до зниження рівня диверсифікації банківських активів за рахунок скорочення частки портфеля цінних паперів та нарощення частки кредитного портфеля. У 2010 році спостерігалось

подальше скорочення частки портфеля цінних паперів в активах банків до рівня 3,93%, проте разом з тим зменшилась і питома вага кредитного портфеля до рівня 74,61% проти 81,4% у 2009 році, що можна пояснити збитками, отриманими банками від кредитування клієнтів. Як вже згадувалось раніше, у 2011 році в цілях диверсифікації активів банківська система наростила питому вагу портфеля цінних паперів в активах банків з 3,93% до 7,66%. Іншою причиною нарощення портфеля цінних паперів була відсутність на той час надійних позичальників, що змушувало банки інвестувати кошти в цінні папери. Станом

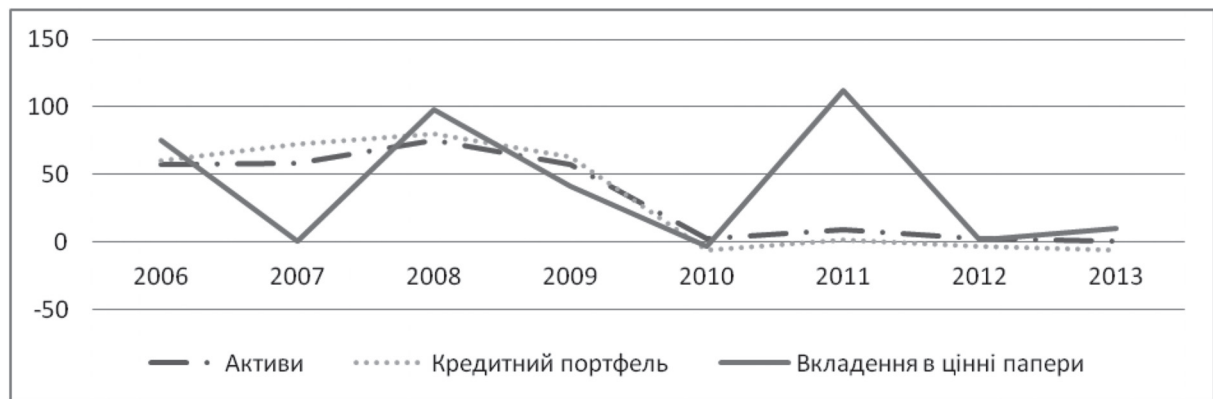


Рис. 3 Динаміка темпів нарощення активів, кредитного портфеля, та портфеля цінних паперів за 2006 – 2013 роки, %

на 1. 01. 2013 року питома вага портфеля цінних паперів становить 8,34%, при тому, що питома вага кредитного портфеля в активах банків становить 61,6%. Зі сказаного можна зробити висновок, що діяльність на фондовому ринку є другорядною для банків України, проте доля такої діяльності постійно зростає.

На Рис. 3 наведено порівняльну динаміку темпів нарощення активів, кредитного портфеля та портфеля цінних паперів. Видно, що темпи нарощення активів та кредитного портфеля схожі, а темпи нарощення портфеля цінних паперів не збігаються з темпами нарощення активів, що є ще одним доказом того, що вітчизняні банки більшу увагу приділяють кредитуванню перед інвестуванням у цінні папери. З 2006 по 2009 роки темпи нарощення активів та кредитного портфеля були стабільно високими (більше 50% щороку). Темпи нарощення портфеля цінних паперів не демонстрували постійної динаміки, і були постійно високими за винятком 2007 року, коли портфель цінних паперів майже не збільшився, що можна пояснити тим, що в даний період банки дали перевагу розміщенню активів у кредитний портфель.

Варто відзначити суттєве нарощення темпів зростання портфеля цінних паперів у 2011 році (112,4%), що разом зі зниженням темпів нарощення кредитного портфеля є ще одним доказом того, що в цей період банки таким чином, диверсифікували свої активи.

Активи вітчизняних банків за даними Національного банку України на 1.01.2013 року становили 1127179 млн. грн., а вкладення в цінні папери – 93972 млн. грн. Треба зазначити, що вкладення в цінні папери в середньому на один банк зростали протягом 2004 – 2013 років, за винятком 2009 – 2010 року, коли спостерігалось незначне зниження (таблиця 3). З наведеного можна зробити висновок, що операції банків з цінними паперами поступово розширюють свою частку в банківських операціях.

Як видно з таблиці 3, уся вітчизняна банківська система з 2004 року постійно нарощувала вкладення в цінні папери. Максимальний приріст відбувся з 2007 по 2008 рік, і склав 70,3% по відношенню до попереднього періоду. Надалі об'єми нарощення поступово скорочувались, що було викликано фінансовою кризою та загальним спадом банківської системи.

Таблиця 3

Вкладення в цінні папери в середньому на один банк за 2004 – 2012 роки

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість діючих банків, од.	160	165	170	175	184	182	176	175	175
Загальні активи млн.. грн.	141497	223024	353086	619004	973332	10011626	1090248	1117445	1127179
Загальні активи, в середньому на один банк млн.. грн..	884,36	1351,66	2076,98	3537,17	5289,85	5503,44	6194,69	6385,4	6441,02
Вкладення в цінні папери млн.. грн..	8218	14327	14466	28693	40610	39335	83559	84 779	93 972
Вкладення в цінні папери, в середньому на один банк млн.. грн..	51,36	86,83	85,09	163,96	220,70	216,12	474,76	484,45	536,98

Таблиця 4

Структура портфелів цінних паперів банків, у відсотках до загальних активів, (%)

Група	2009 рік			2010 рік			2011 рік			2012 рік		
	Торговий	На продаж	До погашення	Торговий	На продаж	До погашення	Торговий	На продаж	До погашення	Торговий	На продаж	До погашення
Перша	0,33	2,29	1,05	0,4	5,32	2,39	0,66	7,04	1,03	1,34	8,64	0,75
Друга	0,43	3,09	0,22	1,93	6,57	0,6	2,69	4,86	0,1	3,65	3,65	0,12
Третя	0,11	5,54	1,67	0,91	8,81	1,5	0,47	3,32	1,3	5,67	4,02	0,44
Четверта	0,48	2,33	0,19	0,56	3,71	0,63	0,79	3,17	0,09	1,51	3,87	0,19

Починаючи з 2004 року, вкладення банків в цінні папери зросли майже в 13 разів (з 6534 млн. грн. у 2004 році, до 84779 млн. грн. у 2012 році), при тому, що загальні банківські активи зросли у десять з половиною разів (з 105539 млн. грн. у 2004 році до 1117445 млн. грн. у 2012 році.). З наведеного можна зробити висновок, що операції банків з цінними паперами поступово розширюють свою частку в банківських операціях.

З таблиці 4 видно, що по усіх групах за останні чотири роки найбільшу частку складає портфель на продаж. Станом на кінець 2012 року по першій групі портфель на продаж складає 8,64%, від загальних активів по групі. По інших групах цей показник є меншим, проте залишається на порівняно високому рівні. Варто відмітити банки 3 групи, де торговий портфель цінних паперів перевищує портфель на продаж, таке явище за останні 4 роки спостерігається вперше і може свідчити про підвищення дохідності/ризиковості

операцій по даній групі. Особливо незначну частку складають цінні папери до погашення по всіх групах, за останні 4 роки. Це можна пояснити непередбачуваністю та нестабільністю фондового ринку, тому серед банків панують спекулятивні настрої.

З Рис. 4 видно, що найбільший прибуток від операцій на фондовому ринку банківська система отримала на початку 2008 року (3483,041 млн. грн.). Надалі внаслідок світової фінансової кризи у 2009 році збитки банків становили 971,14 млн. грн.. Станом на початок 2013 року прибуток вітчизняних банків від операцій на фондовому ринку становить 1207,697 млн. грн.

Проте для більш коректного аналізу результатів діяльності банків на фондовому ринку проаналізуємо прибутки банків, як частку від сукупного чистого прибутку. З таблиці 5 видно, що на фондовому ринку банківська система отримувала збитки за останні шість років лише у 2009 році, при тому, що загалом була збитковою у 2010 та

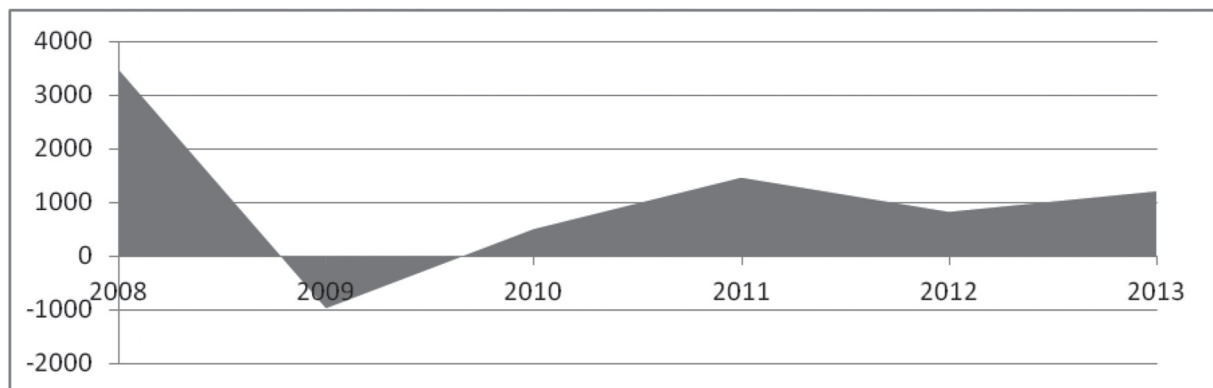


Рисунок 4 «Динаміка прибутку від операцій з цінними паперами по банківській системі України (млн. грн.)

Частка доходу, отриманого банками усієї банківської системи

Рік	Активи, розміщені на фондовому ринку по банківській системі загалом, млн. грн..	Чистий прибуток, млн. грн..	Прибуток від операцій з цінними паперами, млн. грн.	Рентабельність активів, розміщених на фондовому ринку, %
2008	28693	6619	3483,041	12,14
2009	40610	7304	-971,152	-2,39
2010	39335	-10433	502,482	1,28
2011	83559	-6163	1463,335	1,75
2012	84779	2392	824,475	0,97
2013	93972	4898	1207,697	1,2

2011 роках. Той факт, що у 2010 та 2011 роках банківська система отримала прибутки на фондовому ринку, є доказом того, що банківська діяльність на фондовому ринку є ефективним засобом диверсифікації ризиків отримання збитків. Рентабельність активів, розміщених на фондовому ринку складає 1,2% станом на початок 2013 року, що є більшим за аналогічний показник 2012 року.

#### Висновки та перспективи подальших досліджень

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що на сьогоднішній день банківська діяльність на фондовому ринку є другорядною, основною діяльністю для банків є кредитування. Разом з тим останні роки банки поступово нарощують діяльність на фондовому ринку, що пояснюється перспективами фондового ринку як ефективного засобу диверсифікації ризиків та додаткового джерела отримання прибутку. Надалі можна рекомендувати розвивати в банках напрями з інвестування у високонадійні інструменти (державні облігації тощо), та послуги з андеррайтингу, спекулятивні дилерські операції. Такі види діяльності є перспективними саме на вітчизняному ринку в сьогоднішніх умовах, оскільки дадуть змогу отримувати прибуток на нерозвинутих та падаючих ринках.

#### Література

1. Аналітичний огляд фондового ринку України. Режим доступу: [http://rurik.com.ua/documents/research/Fund\\_market\\_2012.pdf](http://rurik.com.ua/documents/research/Fund_market_2012.pdf)
2. Васюренко О. В. Банківський менеджмент. – К.: Видавничий центр «Академія», підручник, 2001. – 409 с.
3. Динаміка індексу ПФТС, та індексу УБ. Режим доступу: <http://investfunds.ua/markets/indicators/>
4. Кондрашихин А. Б., Рожманов В. Г., Пепа Т. В., Федорова В. П., Фондовый рынок (Рынок ценных бумаг): Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, учебник 2008. – 376с.
5. Корнійчук О. П. Фондовый рынок: теория і практика – К.: НАН України, РВПС України, 2009. – 224 с.
6. Леоненко П. М., Юхименко П. І., Ільєнко А. А. та ін.. Теорія фінансів: Навчальний посібник \ За загальною ред. О. Д. Василика. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 480с.
7. Маслова С. О., Опалов О. А. Фінансовий ринок: Навч. посібник. 4 – е вид. – К.: Каравела, 2008. – 288с.
8. Михайлов Д. М. Мировой финансовый рынок: тенденции и инструменты. – М.: Экзамен, 2000. 768с.
9. Мозговий О. М. Фондовый рынок: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 316с.
10. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) – К.: КНЕУ, 2006. – 240с.
11. «Про цінні папери та фондовий ри-

**АНОТАЦІЯ**

*У статті проаналізовано діяльність комерційних банків на фондовому ринку України, проведено аналіз поточного стану фондового ринку. На основі проведеного аналізу оцінено перспективи банківської діяльності на фондовому ринку, основні проблеми, з якими стикаються банки на фондовому ринку. Розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації діяльності банків на фондовому ринку.*

**SUMMARY**

*The article analyzes the activities of commercial banks in Ukraine's stock market, analyzes the current state of the stock market. Evaluated the prospects for banking in the stock market, the main problems faced by banks in the stock market. Proposed practical recommendations for strengthening the banking activity in the stock market.*

нок», Закону України від 1.01.2013 року № 5042-17.

12. Сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/>

13. Солодкий М. О. «Біржовий ринок» - К.: Джерела М, навч. посібник, 2001. – 336 с.

14. Статистичні матеріал про результати діяльності банків Режим доступу: [http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=65162&cat\\_id=36674](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674)

15. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій; Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 566с.

16. Чалдаева Л. А. Рынок ценных бумаг: ученик \ Л. А. Чалдаева, А. А. Киячков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Из-

дательство Юрайт, 2010. – 857с. – (Основы наук)

17. Шумпетер Й. А. Теория экономического развитияю Капитализм, социализм и демократия. – М.: Эксмо, 2007. – 864с.

18. About R&I Corporate History ([www.r-i.co.jp/eng/company/history.html](http://www.r-i.co.jp/eng/company/history.html))

19. Stiglitz J. Financial Systems for Eastern Europe's Emerging Democracies. – San Francisco: ICS press, 1993. – 87 p.

20. The Encyclopedia Americana. Internatoinal Edition. – 1973. – Volume 11. –

21. Tobin J., Brainard, W. Financial Intermediaries and the Effectiveness of Monetary Controls \ The American Economsc Review 1963 – Vol. LIII, №2 – P.400